

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

Бєлова Юлія Юріївна

УДК 378.147.03

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.02 – теорія і методика трудового навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2004

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Бердянському державному педагогічному університеті,

Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор

Гусєв Віктор Іванович,

Бердянський державний

педагогічний університет,

професор кафедри професійної педагогіки та

методики трудового навчання

Офіційні опоненти: – доктор педагогічних наук, професор

Вихрущ Анатолій Володимирович,

Тернопільський експериментальний

університет імені Івана Франка, ректор;

– кандидат педагогічних наук, доцент,

Оршанський Леонід Володимирович,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка,

завідувач кафедри декоративно-ужиткового

мистецтва та основ дизайну.

Провідна установа – Криворізький державний педагогічний університет,

кафедра педагогіки та методики трудового навчання,

Міністерство освіти і науки України, м. Кривий Ріг.

Захист відбудеться 10 лютого 2004 року о 14 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.05 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою 01601, м. Київ, вул.Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова,9.

Автореферат розіслано 9 січня 2004 року

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

О.П. Гнеденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Завдання, поставлені у Державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)” та проблеми державотворення потребують подальшого розв’язання цілого ряду питань, серед яких чільне місце займають виховання громадянина-патріота, формування його духовно-моральних цінностей та відродження української національної культури. На вирішення цих питань націлюють і Конституція України, і Закон України “Про освіту”, і Концепція національного виховання.

Нагальна потреба у їх розв’язанні зумовлена такими чинниками: необхідність розуміння підростаючим поколінням своєї національної приналежності; збереження та розвиток національної культури і залучення молоді до її джерел; поліпшення патріотичного виховання підростаючого покоління; боротьба з поширенням негативних явищ у молодіжному середовищі (вживання алкоголю та наркотиків, падіння нравів тощо) прищеплення учнівській молоді ціннісних орієнтацій притаманних високорозвиненому суспільству.

Усе це вимагає від сучасної педагогічної освіти нових науково-практичних підходів до проблеми формування національних морально-духовних цінностей у студентства. Удосконалення й перебудова змісту, форм і методів підготовки фахівців у галузі навчання та виховання, насамперед через залучення їх до власного самовираження у художній творчості, надасть можливість збагатити національно-культурний досвід майбутніх учителів.

Проблема формування національних морально-духовних цінностей завжди приваблювала дослідників і вивчалась у аксіологічному, філософському, соціологічному, педагогічному та психологічному аспектах. Наукові дослідження свідчать, що народні звичаї й традиції, як художні форми національної культури, містять у собі величезний виховний потенціал, який діє як у сфері впливу на свідомість, так і в сфері впливу на емоції людини. Цей вплив значно посилюється завдяки вивченню народних українських ремесел.

Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських учених-психологів М.Боришевського, Г.Ващенка, Д.Віконської, Д.Донцова, О.Кульчицького, Ю.Липи, В.Москальця, Ю.Римаренка, І.Сікорського, Б.Цимбалюка, Д.Чижевського, М.Шлемкевича, В.Яніва, Я.Яреми та інших.

Дослідженню проблеми формування національних цінностей присвятили свої праці О.Вишневський, В.Довбишенко, П.Дроб’язко, Р.Захарченко, П.Ігнатенко, В.Каюков, В.Кузь, І.Мартинюк, Ю.Руденко, З.Сергійчук, М.Стельмахович, Б.Ступарик, Є.Сявавко,

Д.Тхоржевський та інші. В них акцентується увага на тому, що основою змісту формування національних цінностей є історико-культурна народна спадщина.

Проблема впливу культурної спадщини, а саме народного мистецтва на свідомість особистості, була предметом уваги О.Данченко, Д.Джоли, І.Зязюна, В.Лосюка, В.Мазепи, Л.Оршанського, М.Стрункої, Д.Фіголя та інших. Окремі педагогічні аспекти формування національних цінностей під час підготовки фахівців в умовах педагогічного вузу розглянуто у дисертаційних дослідженнях Р.Берези, Т.Кравченко, О.Лихолат, В.Мусієнка, С.Павх, Г.Разумної, В.Рака, Т.Тхоржевської, С.Чебаненка.

Найчастіше наукові дослідження пов'язані з питаннями формування самосвідомості та національних цінностей у школярів (Є.Антонович, Л.Бойко, Я.Журецький, Ю.Коломієць, О.Красовська, А.Малихін, І.Охріменко, А.Фасоля) або у дітей дошкільного віку (Л.Єнтіс, Г.Кловак, М.Чепіль). Це пов'язано з тим, що процес самопізнання особистості, рефлексія національного становлення відбувається саме на початку життя людини, коли формується його свідомість. Але процес формування національних цінностей не завершується у тому чи іншому віці, а триває впродовж усього життя і набуває особливого значення під час становлення людини як фахівця. Певною мірою ця проблема висвітлена у працях вітчизняних науковців (М.Борисова, М.Боришевського, Ю.Руденка, Л.Савки, Т.Сиротенко та інших).

Аналіз психолого-педагогічної літератури і дисертаційних досліджень з проблеми формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання свідчить, що у науковій літературі цю проблему розглянуто недостатньо. Практика вказує на те, що формування національних цінностей у школярів на сьогоднішній день не відповідає соціальному замовленню, а стан сформованості національних цінностей учнів викликає тривогу. Аналіз програм з трудового навчання підтверджує, що національне та трудове виховання перебувають у тісному взаємозв'язку. У зміст предмета „Трудове навчання” закладено великі можливості для формування національних цінностей учнів. Особливо це стосується занять з технології обробки матеріалів (харчових продуктів, текстильних матеріалів, металу та деревини).

Але на сучасному етапі між теорією і практикою реалізації змісту занять з трудового навчання в загальноосвітній школі склалися суттєві суперечності. Це пояснюється відсутністю науково обгрунтованого, національно спрямованого матеріалу у програмах та науково-методичній літературі з національного виховання учнів. Отже, для реалізації завдань духовно-морального виховання учнів необхідна цілеспрямована підготовка майбутнього вчителя трудового навчання.

Саме ці обставини і зумовили вибір теми дисертаційного дослідження “Формування національних цінностей у студентів – майбутніх вчителів трудового навчання у процесі художньо-трудової діяльності”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до планів науково-дослідної роботи кафедри професійної педагогіки та методики трудового навчання Бердянського державного педагогічного університету і належить до проблеми „Зміст та науково-методичне забезпечення підготовки вчителя трудового навчання”, затвердженої вченою радою Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 3 від 26 жовтня 1995 р.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Бердянського державного педагогічного інституту імені П.Д.Осипенко (протокол № 6 від 17.02.98 р.) і погоджено в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 18.10.99 р.).

Об’єкт дослідження - процес професійної підготовки вчителя трудового навчання.

Предмет дослідження - формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці змісту художньо-трудової діяльності, збагаченої народознавчим компонентом, з метою формування національних цінностей у студентів педагогічних вузів.

Гіпотеза дослідження: національні цінності у студентів – майбутніх учителів трудового навчання будуть сформовані якісніше, якщо:

- 1) до їх професійної підготовки включити складовий компонент відповідного змістового спрямування, який буде містити народознавчі відомості про українське народне житло та історичний досвід оформлення його інтер’єрів;
- 2) процес засвоєння передбаченого компонента буде спрямовано на виховання національно самосвідомої особистості;
- 3) викладання передбаченого компонента буде забезпечено відповідними дидактичними засобами.

Згідно з метою і гіпотезою дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан проблеми, що досліджується.
2. Дослідити специфіку професійної підготовки вчителя трудового навчання й теоретично обґрунтувати зміст художньо-трудової діяльності, спрямований на формування національних цінностей особистості.

3. Розробити і науково обґрунтувати зміст програми спецкурсу „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру” для формування національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності.
4. Розробити критерії рівнів сформованості національних цінностей у майбутніх вчителів трудового навчання.
5. Експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов для формування національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності.

Методологічну основу дослідження становлять базисні положення теорії пізнання й перетворення дійсності; філософські положення про взаємовплив і взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності; філософія гуманізму, відповідно до якої людина є найвищою цінністю суспільства; принципи історизму, системного підходу й аналізу, гуманізації і демократизації, єдності навчання і виховання (загальнолюдського і національного); психолого-педагогічні теорії щодо ролі трудової діяльності у формуванні та розвитку особистості; принципи об'єктивно-діяльнісного підходу до створення навчально-виховної системи, спрямованої на формування національних цінностей у студентів. Теоретичною основою дослідження є концепція педагогічної науки щодо шляхів формування національних цінностей майбутніх учителів трудового навчання; концептуальні положення про реформування навчального процесу в загальноосвітніх школах викладені в Державній національній програмі “Освіта. (Україна XXI століття)”. У дисертації використано деякі теоретичні й методичні розробки етнографів, фольклористів, літераторів, діячів культури. Використовуються також положення і висновки науковців щодо формування особистості та її розвитку в процесі діяльності (Б.Г. Ананьєв, А.Г. Асмолов, Л.С. Виготський, І.Д.Бех, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєв, С.Д. Максименко, О.Г. Мороз, С.Л. Рубінштейн, В.А. Семиченко, О.В. Скрипченко, Н.Ф. Тализіна); формування педагогічної майстерності майбутніх учителів (Г.Ф. Грінченко, Н.В. Гузій, Н.М. Дем'яненко, І.А. Зязюн, Л.І. Кондратенко, О.П. Кондратюк, О.Г. Мороз, Н.Г. Ничкало, В.Є. Прокопчук, О.Я. Савченко, І.О. Синиця, С.О. Сисоєва, М.М. Солдатенков, Л.О. Хомич, М.Д. Ярмаченко).

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів** дослідження. До **теоретичних** належать: теоретичний аналіз наукових джерел (філософських, історичних, соціологічних, культурологічних, педагогічних, психологічних, мистецтвознавчих та народознавчих); вивчення та узагальнення досвіду роботи вищих навчальних закладів освіти з

проблем національного виховання; аналіз навчально-методичної документації з підготовки вчителів трудового навчання; аналіз; синтез; систематизація отриманих даних. **Емпіричні** включають: педагогічне спостереження; анкетування; інтерв'ювання вчителів трудового навчання та студентів індустріально-педагогічних факультетів; бесіди; педагогічний експеримент; порівняльний аналіз, методи математичної статистики і обробки одержаних експериментальних даних.

Організація дослідження. Дослідження проводилося поетапно протягом 1997 – 2003 років.

Перший етап (1997-1998 рр.) включав вивчення й аналіз філософської, психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з проблем формування національних цінностей в учнівській молоді, вивчення стану обізнаності студентів з культурою та мистецтвом українців в теорії й практиці; проведення відбору навчального матеріалу та розробку програми спецкурсу „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру”; відбір методики діагностування рівнів сформованості національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання; розробка системи критеріїв для експертної оцінки вищезазначених рівнів.

Другий етап (1999– 2000 рр.) – початок дослідно-експериментальної роботи у педагогічних вузах з метою уточнення змісту розробленого спецкурсу та методичних підходів до проведення занять; аналіз одержаних матеріалів стосовно доступності змісту навчального матеріалу та вироблення остаточного варіанта програми.

Третій етап (2001–2002 рр.) – експериментальна перевірка оновленого варіанту програми спецкурсу “Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру” з метою формування національних цінностей у студентів; визначення ефективності розробленої методики формування національних цінностей; систематизація й узагальнення результатів дослідження; формулювання висновків стосовно педагогічних умов, змісту, форм і методів формування національних цінностей у студентів у процесі художньо-трудової діяльності.

Четвертий етап (2003 р.) – літературне оформлення дисертаційної роботи; впровадження результатів дослідження в навчальний процес педагогічних вузів.

Базою для проведення дослідно-експериментальної роботи обрано індустріально-педагогічні факультети Бердянського державного педагогічного університету, Миколаївського державного педагогічного університету та Харківського педагогічного університету імені Г. Сковороди. Усього дослідженням було охоплено 374 студенти, 36 учителів трудового навчання загальноосвітніх шкіл.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у визначенні й теоретичному обґрунтуванні дидактичних принципів формування у студентів національних цінностей в процесі художньо-трудової діяльності засобами збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання народознавчим компонентом, який ґрунтується на основі вивчення української побутової культури та мистецтва; визначенні поняття „художньо-трудова діяльність”, притаманної вчителю трудового навчання; вдосконаленні організації художньо-трудової діяльності студентів з метою прилучення учнів до української побутової культури; розробці критеріїв та рівнів сформованості національних цінностей; у здійсненні наукового обґрунтування вимог до змісту й експериментальної перевірки програми спецкурсу “Макетування українського народного житла та оформлення його інтер’єру”.

Практичне значення дослідження визначається тим, що:

-розроблено і впроваджено в практику професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання спецкурс „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер’єру” з метою формування у них національних цінностей особистості в процесі художньо-трудової діяльності;

- розроблено та апробовано методика формування національних цінностей у студентів через залучення їх до вивчення народної побутової культури та мистецтва;

-експериментально перевірено педагогічну результативність запропонованих методичних рекомендацій та дидактичних засобів формування національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності.

Особистий внесок дисертанта полягає у теоретичному обґрунтуванні змісту художньо-трудової діяльності студентів з метою формування в них національних цінностей; в розробці програми спецкурсу “Макетування українського народного житла та оформлення його інтер’єру”; розробці методики формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання; безпосередній участі в організації та проведенні дослідно-експериментальної роботи; в аналізі та узагальненні результатів проведеного дослідження.

Вірогідність одержаних результатів забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних меті, завданням та логіці дослідження; тривалою дослідно-експериментальною перевіркою

теоретичних ідей; єдністю кількісного та якісного аналізу експериментальних даних; адекватним статистичним аналізом наслідків експерименту.

Апробація та впровадження результатів дослідження повідомлялись на засіданнях кафедри професійної педагогіки та методики трудового навчання Бердянського державного педагогічного університету (1997–2003 рр.), на щорічних звітних науково-практичних конференціях Бердянського державного педагогічного університету (1999-2002 рр.). Окремі матеріали дослідження доповідались на Всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях: „Трудова підготовка учнівської молоді: стан та перспективи” (м. Тернопіль, 1999 р.), „Теоретичні і методичні проблеми підготовки педагога професійної школи до впровадження інноваційних та інформаційних технологій навчання”(м. Київ, 2001 р.), „Сучасні проблеми підготовки вчителя трудового навчання в системі ступеневої освіти”(м. Бердянськ, 2002 р.) та на Другому всеукраїнському з’їзді працівників освіти з питань підготовки вчителя сучасної школи (м. Бердянськ, 2002р.) .

Матеріали дослідження впроваджено у практику роботи Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 52/655-08 від 19.04.01 р.), Херсонського державного педагогічного університету (довідка № 03.10/ 1744 від 5.09.02 р.) Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 04.10/1661 від 11.11.03 р.), Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 04-11/1027 від 10.09.03 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження відображено у 7 друкованих одноосібних працях: 4 статті надруковано у збірниках матеріалів конференцій, 3 статті - у наукових фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, 2 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (205 найменування) та 5 додатків. Повний обсяг дисертації становить 224 сторінок машинописного тексту, із яких основного тексту 183 сторінки. Дослідження містить 12 таблиць, 2 рисунки та 6 діаграм.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційного дослідження, визначено об’єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне

та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію і впровадження результатів дослідження в практику роботи вищих педагогічних навчальних закладів.

У першому розділі „Проблема формування національних цінностей учнівської молоді у педагогічній теорії і практиці” висвітлено історичний аспект розв’язання цієї проблеми, проведено аналіз науково-педагогічних джерел, який показав, що формування національних цінностей у молоді з давніх часів і до сьогодні залишається об’єктом уваги педагогічної науки і практики, а це, у певному розумінні, є невід’ємною складовою загальної педагогічної проблеми національного виховання.

Теоретичний аналіз проблеми дав змогу сформулювати такі висновки:

Система українських національних духовно-моральних цінностей має свою тривалу історію формування. Її перші ознаки можна спостерігати ще з часів первісно-родинного устрою у міжособистих стосунках представників різних племен, які з часом утворили українську націю.

Упродовж століть, під впливом географічних, історичних, культурологічних, соціологічних, економічних та політичних умов склався загальнонаціональний образ українця, для якого характерні такі морально-духовні риси, як: доброта, чесність, працьовитість, вірність, скромність, стриманість, мужність, сміливість, благородність, гуманізм, милосердя, національна гідність тощо. Ці риси є складовими загальнолюдських цінностей, притаманних кожному народові. Але ж існують такі морально-духовні цінності, які виступають національною ознакою саме українського народу. Це – емоційність (Є.Онацький), чутливість, родинність (Б.Цимбалістий), прив’язаність до звичаїв, схильність до гумору, артистизм (О.Духнович, В.Липинський), гостинність, естетизм (Д.Чижевський, І. Мірчук), благородність, ліризм (Д.Донцов), обрядовість, духовність, релігійність, терпимість, моральність в особистих стосунках (М.Костомаров), охайність, чемність, високий моральний стан, лицарська мужність, пошана до людської гідності, любов та повага до рідної землі (Г.Ващенко, Я.Ярема), працелюбність та працездатність (О.Кульчицький), волелюбність (І. Огієнко).

Саме ці ознаки упродовж складного історичного шляху формування духовного образу української нації склали систему українських національних цінностей, що ґрунтуються на спадкоємності поколінь та їх нерозривному зв’язку, відображаючи своєрідність духу, поведінки, мислення, традицій, світосприймання українців.

Але погляди вчених на проблему цінностей неоднакові: одні розподіляють цінності на матеріальні й духовні, інші ототожнюють ці явища між собою, треті розглядають загальнолюдські цінності як вищу форму розвитку свідомості.

Виходячи з досліджень Л. Бондаренко, О. Спіркіна, І. Чеснокової, ми прийшли до висновку, що національні цінності – це вища форма розвитку самосвідомості людини завдяки виділенню її з природного середовища в результаті утворення соціальної організації і застосування знарядь праці. Природа цінностей особистості полягає у поєднанні таких понять як потреба, інтерес, ціль, мотив, ціннісна орієнтація. Ціннісна ієрархія є предметом інтересу філософів, психологів, соціологів, істориків, етнографів. Вони виділяють такі ієрархічні моделі, які проходять через усю європейську культуру: діонійську, геркулесівську, прометеївську, аполонічну, сократичну. Спрямованість на реалізацію будь-якої європейської культури утворює певні типи особистості: економічна людина господарства (діонійська культура), теоретична людина науки та естетична натура (апологічна ієрархія), соціальна людина любові та самовдачі (сократична культура), політична людина влади (геркулесівська культура), релігійна людина (прометеївська культура).

Ціннісні орієнтації можуть бути суперечливими. Це виникає внаслідок того, що засвоєння суспільних цінностей індивідом відбувається кількома шляхами: первинна соціалізація у сім'ї; соціально орієнтована система виховання, освіти та культури; вплив формальних і неформальних груп; власний досвід.

Основним чинником, що формує ціннісні орієнтації є, звичайно, суспільство. Радикальні соціальні зміни зумовлюють докорінну зміну базових життєвих цінностей, в процесі яких виникає перегляд суспільних уявлень про те, що є першорядним (цінним, значущим), а що – другорядним.

Отже, на сучасному етапі українського суспільства люди звертаються до першовитоків українських національних цінностей, що стосуються, перш за все, освітянсько-виховних та культурологічних галузей країни. Так, у працях педагогічних і громадських діячів ХХ ст. (А. Артемович, М. Василенко, С. Василенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Іванчук, І. Огієнко, С. Русова, І. Степко, С. Сірополко, Ф. Сушицький, П. Холодний, І. Юшищін та ін.) визначено основоположним принцип народності у вихованні і формуванні національних цінностей на основі етнофілософії і етнопедагогіки. До національної традиції виховання постійно звертались і пропагували її невичерпні можливості М. Драгоманов, К. Ушинський, Д. Чижевський, М. Бердяєв, Д. Донцов, Г. Ващенко, В. Сухомлинський. Цю саму думку підтримують і сучасні науковці: М. Стельмахович, Ю. Руденко, І. Мартинюк, Б. Червак та ін. Українські педагоги відмічали, що цілі і завдання національної системи виховання досягаються через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який має втілювати в собі національні цінності.

Неоцінною у реалізації вищезгаданих завдань національної системи виховання є роль педагога. Саме вчитель має великі можливості через свій навчальний предмет прилучити учня до краси, добра, культури та інших національних чеснот. Досвід світової і вітчизняної педагогічної думки переконливо доводить, що постійне перебування особистості під впливом матеріальної й духовної культури рідного народу необхідне для найповнішого розкриття і розвитку її природних здібностей, оскільки саме за таких умов етнопсихологічні особливості підростаючого покоління певного народу розвиваються найдоцільніше.

Як показав аналіз наукових джерел, нині зроблено лише перші кроки у дослідженні проблеми формування національної самосвідомості у студентів педагогічних вузів. Майже не досліджувалися педагогічні основи формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання, а також не визначено методики їх формування. До того ж специфіка підготовки вчителів трудового навчання потребує поєднання набутих умінь, знань і навичок трудової діяльності студентів з формуванням самовираження у художній творчоті.

Професійна підготовка майбутнього вчителя трудового навчання ґрунтується на програмі з предмета „Трудове навчання” для учнів 5–11 класів загальноосвітньої школи. Так, студенти, крім педагогічної майстерності, повинні оволодіти знаннями, вміннями та навичками з таких розділів програми, як: „Технологія обробки харчових продуктів”, „Технологія обробки текстильних матеріалів”, „Технологія обробки деревини”, „Технологія обробки металу” та ін. Цикл професійно орієнтованих дисциплін передбачає набуття майбутніми фахівцями знань про фізичні, технологічні, конструктивні особливості різноманітних матеріалів, оволодіння технологіями їх обробки та оздоблення, певними вміннями та навичками щодо конструювання та моделювання виробів. Крім цього, у змісті названих розділів програми для школярів закладено питання з декоративно-прикладного мистецтва. Таким чином, весь процес професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання вимагає від студентів художньо-трудової діяльності.

Під художньо-трудовою діяльністю ми розуміємо такий вид трудової підготовки майбутніх учителів, завдяки якому формуються конструкторсько-технологічні знання, вміння та навички, які створюють другу складову художньо-трудової діяльності й декоративно-прикладні вміння, знання та навички, що створюють другу складову художньо-трудової діяльності.

Підтвердженням цьому є дослідження Є. Антоновича, В. Мусієнка, Б. Тимківа, Б. Прокоповича та ін. декоративно-прикладного мистецтва, під яким вони розуміють

індивідуальне або частково механізоване виробництво речей, що поєднують утилітарно-вжиткові та художньо-декоративні якості.

Художньо-трудова діяльність, започаткована у домашніх ремеслах та промислах, виступає складовою духовної спадщини народу, прилучення до якої виховує поважне ставлення до праці, формує моральні якості особистості, естетичні смаки та норми поведінки.

Можливість виховного впливу на студентів через зміст навчальних предметів, що об'єднуються художньо-трудовою діяльністю, ґрунтується на емоційному сприйнятті кожною особою тих поглядів, подій та фактів, що утворюють основу самосвідомості. Процес засвоєння студентами цінностей і створення на їх основі конкретних переконань та поглядів пояснюється теорією В.Вернадського про механізми цінностей, виходячи з якої, в основі виховуючого навчання важливого значення набуває процес перетворення конкретного навчального матеріалу в особистісні цінності, які будуть визначати ставлення студентів до свого народу, його історії, культурних та духовних надбань.

На основі теоретико-наукового аналізу та, взявши за основу визначення О.Рудницької, що художньо-трудова діяльність – це сукупність процесів і явищ духовної практичної діяльності людини, яка створює, розповсюджує, опановує твори мистецтва та матеріальні предмети, що мають естетичну цінність, ми визначили пріоритетні напрями нашого дослідження, а саме, через спілкування з народним мистецтвом до формування національних цінностей особистості.

У **другому розділі** „Процес формування національних цінностей у студентів під час підготовки вчителів трудового навчання” визначено педагогічні умови, зміст і методіку формування національних цінностей. У ході експериментального дослідження виявлено, що процес формування національних цінностей у студентів під час їх навчання у педагогічному вузі носить безсистемний, поверховий характер, внаслідок чого майбутні вчителі трудового навчання мають рівень сформованості особистості зі слабо вираженим національним характером. Так, результати анкетування на початку констатуючого експерименту показали, що тільки 14,4 % студентів індустріально-педагогічних факультетів мають високий рівень сформованості національних цінностей, 23,6 % – середній і 62,0 % – низький.

Таке явище можна пояснити тим, що в змісті професійно орієнтованих дисциплін підготовки вчителів трудового навчання не відбито здобутки української народної педагогіки, не використовуються виховні, розвивальні та формувальні функції української побутової культури і народного мистецтва. Про це свідчить проведений нами аналіз змісту програм для вищих навчальних педагогічних закладів з таких предметів, як: практикум у навчальних майстернях,

технологія приготування їжі, художня обробка матеріалів, конструювання та моделювання одягу. В процесі викладання цих дисциплін викладачі надмірно захоплюються формуванням у студентів чисто практичних умінь та навичок, але зовсім не розглядають особливості українських ремесел, побуту та мистецтва, а також їх відродження. Так, у змісті програми з практикуму у навчальних майстернях майже повністю ігнорується народознавчий компонент, а саме, ні у теоретичній, ні у практичній частині ми не зустріли згадувань про народні промисли та ремесла. У змісті дисципліни „Технологія приготування їжі” ми не знайшли інформації про українську народну кухню та культуру харчування українців (пости, національні страви, їх оздоблення, особливості сервірування столу тощо). Тільки у змісті програми „Художня обробка матеріалів”, у розділі „Вишивка” деяка частина занять присвячена вивченню українських народних швів. Ігноруються такі види українських ремесел як гаптування та килимарство.

Зовсім не відбито походження українського національного костюма у змісті дисципліни „Технологія швейного виробництва”.

Деякою мірою ситуацію ігнорування народознавчим компонентом поліпшують авторські спецкурси: „Український народний рушник”, „Клаптикова мозаїка”, „Бісероплетення”, „Історія розвитку українського національного костюму”, „Карбування”, „Гончарство”, „Різьблення”, „Лозоплетіння” тощо.

Наявність такої тенденції засвідчує, що виховні можливості формування національних цінностей студентів у процесі художньо-трудової діяльності використовуються неповно.

Враховуючи те, що у змісті професійно орієнтованих дисциплін недостатньо закладений народознавчий компонент, ми запропонували спецкурс „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру”. Цей спецкурс було покладено в основу експерименту, який проводився протягом 1998–2003 н.р. у Бердянському державному педагогічному університеті. Він ґрунтується на знаннях студентів з технології обробки деревини, металу, текстильних матеріалів; уміннях і навичках з креслення, моделювання та конструювання, яких вони набули у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Розроблений нами спецкурс розкриває перед студентами історію розвитку українського житла та особливості оформлення його інтер'єру, ознайомлює із технологіями народних промислів та ремесел, які необхідні були українцям для зведення житла та оснащення його приміщень; з регіональними побутовими традиціями, звичаями та обрядами, пов'язаними із закладенням, зведенням та оздобленням житла. В ході експерименту ми прийшли до висновку,

що позитивних результатів у формуванні національних цінностей у студентів можна досягти у тому випадку, якщо поєднати такі фактори:

- введення культурологічних відомостей народознавчого компонента у зміст художньо-трудої діяльності;
- орієнтація студентів на самостійне вивчення побуту, культури та мистецтва українського народу.

У процесі дослідної перевірки розробленого нами спецкурсу виявлено, на фоні першої складової змісту художньо-трудої діяльності, об'єктивну картину зростання випадків використання студентами декоративно-прикладних знань, умінь та навичок, тобто другої складової художньо-трудої діяльності. А це, у свою чергу, позитивно вплинуло на підвищення рівня формування у них національних цінностей. Так, майже вдвічі у студентів зріс інтерес до української побутової культури та народного мистецтва, а кількість тих, хто зрозумів і високо оцінив виховні функції художньо-трудої діяльності, збільшилася у 2,5 рази.

У ході наукового дослідження ми прийшли до висновку, що притаманні українському народові національні духовно-моральні цінності, які віддзеркалюються у народній побутовій культурі, повинні бути складовою частиною загальної педагогічної культури вчителя трудового навчання. Щоб розробити методiku формування національних цінностей майбутнього учителя, було з'ясовано структуру національних цінностей особистості, її компоненти, виділено показники і критерії рівнів їх сформованості.

Специфіка духовно-моральних цінностей є особливістю почуттєвого ставлення особистості до навколишнього середовища. Тому сфери, в яких естетичне ставлення і національна духовна культура пов'язані з матеріальними об'єктами, наприклад, декоративно-прикладним мистецтвом або художньо-трудою діяльністю в цілому, також мають духовну специфіку. Вченими-педагогами доведено, що в процесі формування національної естетичної культури відбувається виховний вплив на духовний світ особистості в цілому, а рівень цієї культури є відбитком духовного розвитку учнівської молоді.

Незважаючи на ідеологічні нашарування у трактуванні цього поняття, вважаємо за доцільне використати концепцію про багатогранну структуру національних цінностей особистості, що являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів і носить системний характер.

Більшість дослідників проблеми формування національної культури виділяють як основний параметр характеристики національних цінностей особистості – національну

свідомість або самосвідомість, в рамках якої визначаються більш конкретні структурні компоненти.

Звідси випливає, що система національних цінностей інтегрує почуттєво-емоційний, інформативний, діяльнісний компоненти, які і є структурними складовими цього явища. Ці складові діють взаємопов'язано, доповнюючи і збагачуючи один одного.

Щоб учитель міг передати свій досвід і сформувати в учнів національні й духовно-моральні цінності, він повинен оволодіти такими професійними якостями: методичні уміння; майстерність педагогічного спрямування; національна спрямованість оточуючого навчального середовища. Виходячи із специфіки нашого дослідження та спираючись на твердження М. Кагана про те, що найвищий рівень індивідуальної культури формується через “пряму передачу іншим людям свого досвіду”, до загальноприйнятих критеріїв вимірювання сформованості національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання, ми ввели ще один критерій – трансляційний, який містить вищезгадані професійні якості педагога (див. рис.1).

Отже, національні цінності майбутнього вчителя трудового навчання виражаються такими ознаками: розвиток національної самосвідомості, наявність необхідних знань з національної культури, здатність і потребу сприймати і перетворювати дійсність за законами національних традицій, уміння реалізувати свій досвід у власній педагогічній діяльності.

Сформованість національних цінностей ми визначали за трьома рівнями: високий, середній та низький.

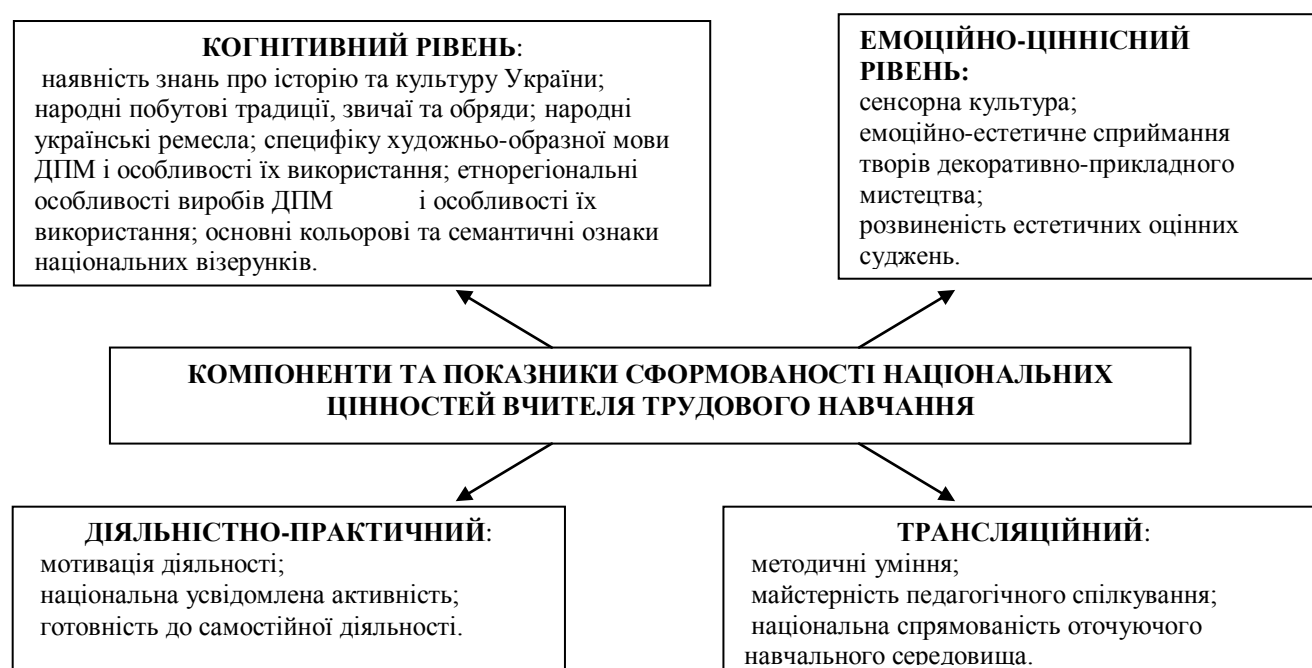

Рис.1. Структурна схема сформованості національних цінностей вчителя трудового навчання

Формуючий експеримент підтвердив наше припущення про взаємозв'язок та взаємозалежність між формуванням у студентів національних цінностей і опанування ними елементами української побутової культури на засадах вивчення українського народного житла та особливостей оформлення його інтер'єрів.

Правильність обраного нами шляху формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання підтверджується тим, що рівень сформованості національних цінностей у студентів в експериментальних групах, порівняно з контрольними групами, став вищим. До того ж спостерігалось зростання рівня опанування студентами народними традиціями та українською побутовою культурою і мистецтвом. Майже 90 % студентів після опанування спецкурсом переконалися у тому, що народна побутова культура формує гуманістичні якості особистості, стимулює й задовольняє її духовні потреби, формує національні цінності майбутнього вчителя.

86,3 % студентів, які брали участь у формуючому експерименті, при здійсненні виховної роботи з учнями під час проходження педагогічної практики надавали перевагу заходам народознавчого спрямування. У контрольних групах таких студентів було лише 29,9 %.

Підвищення рівня професійної культури майбутнього вчителя трудового навчання позитивно вплинуло на формування в них національних цінностей. Так, впровадження у навчально-виховний процес відомостей про народну побутову культуру та народне мистецтво привело до зростання кількості студентів з високим та середнім рівнями сформованості національних цінностей в 1,9 рази, а кількість студентів з низьким рівнем зменшилася в 2,2 рази.

Дані констатуючого та формуючого експериментів, порівняльний аналіз результатів зрізів експериментальної та контрольної груп показав, що запропонований нами зміст спецкурсу „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру”, збагачений народознавчим компонентом, дає позитивні результати формування національних цінностей у студентів.

Перевірка достовірності результатів експерименту за допомогою математичної обробки підтвердила, що отримані дані не обумовлювалися випадковістю, а є результатом запропонованої нами педагогічної технології формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. Спираючись на результати проведеного теоретико-експериментального дослідження можна стверджувати, що проблему фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання, зокрема, формування національних цінностей в учнівської молоді остаточно не розв'язано.

2. Національна свідомість особистості ґрунтується на спадкоємності поколінь та їх нерозривному зв'язку з національними цінностями народу, які формувалися під впливом географічних, історичних, культурологічних, соціологічних, економічних та політичних умов кожної держави. Ознаки національного образу окремого українця є складовою української нації і входять в систему українських національних цінностей. У вирішенні завдань національної системи виховання незаперечною є роль педагога. Отже, перш ніж виховувати, вихователь-педагог повинен сам бути носієм національних цінностей. Національні цінності майбутніх учителів трудового навчання можуть бути якісно сформовані, якщо до їх професійної підготовки включити такий складовий компонент, який буде містити народознавчі відомості про українську побутову культуру та народне мистецтво, а його зміст буде спрямований на виховання національно свідомої особистості.

3. Процес формування національних цінностей у студентів залежить від засобів впливу на особистість, якими ми визначили українську мову, історію України, українознавство, народні традиції, звичаї та обряди, побутову культуру та народне мистецтво, національні промисли та ремесла, народну символіку та семантичні знаки тощо. Найважливішим та найефективнішим засобом формування національних цінностей майбутнього вчителя трудового навчання є українська побутова культура та мистецтво. Теоретичний аналіз проблеми дослідження дав змогу виявити основні протиріччя між вимогами до формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання і фактичним станом їх професійної підготовки. На основі аналізу програм для підготовки вчителя трудового навчання у вищих навчальних закладах виявлено, що їх зміст вимагає оновлення для реалізації таких завдань, як: прилучення студентської молоді до надбань національної культури та мистецтва, вивчення українських народних ремесел та промислів, традицій та звичаїв, за допомогою яких формуються національні цінності особистості.

4. Вирішення проблеми формування національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності можливе за умови збагачення її змісту цінностями української побутової культури та народного мистецтва. Провідні компоненти такого збагачення повинні складатися з формування теоретичного і практичного досвіду студентів з національного виховання та з педагогічного керівництва викладачів.

5. Критеріями рівнів сформованості національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання складаються з таких компонентів: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний і трансляційний. Серед них перевагу надаємо трансляційному критерію, який складається з таких компонентів: методичні уміння; майстерність педагогічного спілкування; національна спрямованість оточуючого навчального середовища.

6. На підставі положень та висновків, обґрунтованих за результатами формуючого експерименту, запропоновано авторську програму спецкурсу „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру” для підготовки майбутніх учителів трудового навчання в педагогічних вузах. Підготовка майбутніх вчителів за програмою цього спецкурсу спирається на ряд положень, серед яких важливим є організація навчальної діяльності у вищому навчальному закладі, з урахуванням не тільки суспільного замовлення, а й здібностей і професійних інтересів студента. При цьому набуває важливого значення врахування спрямованості навчального матеріалу на формування національної свідомості. Ефективність запропонованого спецкурсу підтверджено експериментальною перевіркою.

7. На основі теоретичного та експериментального дослідження нами доведено, що:

- змістове наповнення професійно орієнтованих дисциплін для вищих педагогічних навчальних закладів містить певний потенціал для формування національних цінностей особистості, який необхідно використовувати з метою виховання громадянина-патріота;
- здійснення формування національних цінностей студентів можливе за умови збагачення змісту дисциплін, що об'єднуються художньо-трудовою діяльністю, народознавчим компонентом;
- розроблена нами методика формування національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання може бути перенесена в інші галузі педагогічної діяльності.

Наше дослідження не претендує на повне розв'язання багатогранної проблеми формування національних цінностей особистості. Подальшого розвитку потребує проблема перебудови змісту професійно-педагогічної освіти на засадах народознавства, розробки нових навчальних програм і підручників.

Основний зміст дисертації викладено в таких **публікаціях автора:**

1. Белова-Редькіна Ю.Ю. Формування національної самосвідомості студентів у процесі художньо-трудової діяльності // Наукові записки Тернопільського державного пед. університету. Серія: Педагогіка. № 5. – 1999. – С. 89. – 93.

2. Белова Ю.Ю. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до формування національних цінностей в учнів // Вісник Житомирського пед. університету. Випуск 6, 2000. – С. 164 –168.

3. Белова-Редькіна Ю.Ю. Формування національної свідомості студентів, що навчаються за спеціальністю “Трудове навчання”, на заняттях з циклу спеціальних і вибіркових дисциплін в умовах педагогічного вузу // Зб. наук. праць Бердянського пед. інституту ім. П.Д.Осипенко (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПІ. – 2000. – № 1. – С. 151- 160.

4. Белова Ю.Ю. Формування національних цінностей у майбутніх учителів праці // Педагог професійної школи: Зб. наук. праць – К.: Наук. світ, 2002 – Випуск 2. – С. 43 – 48.

5. Белова Ю.Ю. Шляхи та засоби формування національних цінностей у студентів педагогічного вузу // Зб. наук. праць Бердянського державного пед. університету (Педагогічні науки). – №2. – Бердянськ: БДПУ, 2002. – С. 115 – 120.

6. Белова Ю.Ю. Національні цінності як історичне явище у свідомості українців // Зб. наук. праць Бердянського державного пед. університету (Педагогічні науки). – № 4. – Бердянськ: БДПУ, 2002. – С. 60 – 69.

7. Белова Ю.Ю. Педагогічне обґрунтування змісту декоративно-вжиткового мистецтва з метою формування національних цінностей майбутніх учителів //Зб. наук. праць Бердянського державного пед. університету (Педагогічні науки). – №5. – Бердянськ: БДПУ, 2002. – С. 113 – 117.

АНОТАЦІЇ

Белова Ю.Ю. Формування національних цінностей у майбутніх вчителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. - Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2004.

У дисертації розглянуто історичні аспекти та наукові передумови формування національних цінностей особистості. Обґрунтовано необхідність використання народної побутової культури та мистецтва як засобу формування національних цінностей; розроблено критерії і рівні сформованості національних цінностей у майбутніх учителів трудового навчання та досліджено стан сформованості національних цінностей у сучасного студента.

Розглянуто програму й методику експериментального формування національних цінностей в умовах вивчення спецкурсу „Макетування українського народного житла та оформлення його інтер'єру”. Подано результати формуючого експерименту, що свідчить про ефективність дослідно-експериментальної роботи за умов: наявності у студентів позитивної пізнавальної мотивації; глибокого осмислення ними змісту, форм і функцій художньо-трудової діяльності, що міститься в народній побутовій культурі та мистецтві; активізації уваги та сприйняття студентами символіки народного мистецтва, що має глибоке історичне коріння та справляє на них посиленний виховний вплив; забезпечення практичної участі студентів у вивченні народної побутової культури шляхом залучення їх до творчої діяльності на всіх етапах організації, підготовки та проведення художньо-трудової діяльності.

На основі аналізу результатів дослідження визначено шляхи підвищення ефективності формування національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності, зміст якої збагачено народознавчим компонентом.

Ключові слова: національні цінності, національна самосвідомість, художньо-трудова діяльність, національно-культурний досвід, народознавчий компонент.

Белова Ю.Ю. Формирование национальных ценностей у студентов – будущих учителей трудового обучения в процессе художественно-трудова деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика трудового обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2004.

Работа посвящена исследованию проблемы формирования национальных ценностей у студентов – будущих учителей трудового обучения во время их профессиональной подготовки в педагогическом вузе, в частности, в процессе художественно-трудова деятельности.

Актуальность исследования обусловлена изменением общественного сознания граждан Украины, ее новым политическим статусом; острой необходимостью повышения уровня духовности украинцев, сохранения ими своей культуры.

Национальные ценности рассматриваются как исторически обусловленная и созданная украинским народом совокупность взглядов, семейных ценностей, идей, убеждений, традиций и обычаев, направленных на организацию жизнедеятельности последующих поколений, их воспитание в духе необходимости сохранения и развития национальной материальной и духовной культуры.

Уровень сформированности национальных ценностей рассматривается как результат воспитания личности, который характеризуется осознанием ею своих национальных корней, истории, культуры, ее самобытности, особенностей ментальности своей национальности, типа психологического состояния, национального идеала, а также места и роли культуры своего народа во всемирной истории.

В диссертационной работе рассмотрены исторические аспекты и научные предпосылки формирования национальных ценностей у молодого поколения. Представлен обзор исторической, философской, научно-педагогической и психологической литературы по изучению проблемы. Обоснована необходимость изучения украинской бытовой культуры и народного искусства, чьи элементы необходимо включать в содержание профессионально ориентированных дисциплин в процессе художественно-трудовой деятельности, которые являются составной частью профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения. Украинская бытовая культура и народное искусство рассматривается как средство формирования национальных ценностей. Разработаны критерии и уровни их сформированности: знание истории Украины, владение национальной культурой; представление о происхождении и формировании украинской нации, ее духовно-моральных ценностях; осознание личностью своей национальной принадлежности; владение языком своей нации и уважительное отношение к нему; понимание сущности национального интереса, идеала; критическое отношение к недостаткам национального характера и умение их искоренять в собственном поведении, привычках, убеждениях.

На основе данных критериев исследовано состояние сформированности национальных ценностей у современных студентов – будущих учителей трудового обучения. Результаты констатирующего этапа исследования показали весьма низкие показатели, которые убеждают в необходимости проведения формирующего эксперимента.

Автором разработана программа спецкурса „Макетирование украинского народного жилища и оформление его интерьера,“ для подготовки будущих учителей трудового обучения с целью формирования у них национальных ценностей.

Главным акцентом содержания спецкурса является изучение традиций возведения украинского жилища и особенностей оформления его интерьеров, а также обычаев, которые связаны с этими событиями в жизни украинского народа.

В соответствии с программой спецкурса „Макетирование украинского народного жилища и оформление его интерьера,, студенты в процессе работы знакомятся не только с теоретическим материалом, но и практически закрепляют свои знания через изучение народных украинских ремесел, которые использовались для постройки и оформления жилья.

В ходе исследования выявлены факторы и педагогические условия эффективности процесса формирования национальных ценностей: наличие у студента положительной познавательной мотивации; осмысление содержания, форм и функций украинской народной бытовой культуры; обогащение содержания профессионально ориентированных дисциплин народоведческими компонентами; обеспечение практического участия студентов в изучении украинской бытовой культуры и искусства путем их вовлечения в творческую работу на всех этапах художественно-трудовой деятельности.

Для успешной реализации творческих идей студенческой молодежи автором разработаны методические рекомендации по проведению лабораторно-практических занятий выше указанного спецкурса.

Показатели формирующего эксперимента свидетельствуют о том, что специально организованное включение будущих учителей трудового обучения в творческий процесс создания макета украинского народного жилища способствует повышению у студентов уровня сформированности национальных ценностей.

В заключении автором даны основные выводы и предложения по организации процесса формирования национальных ценностей будущими учителями трудового обучения в процессе художественно-трудовой деятельности.

Ключевые слова: национальные ценности, национальное самосознание, художественно-трудовая деятельность, национально-культурный опыт, народоведческий компонент.

Belova U.U. Forming of national values in students – would-be teachers of labor training in the process of art and labor activity.-Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Master of Pedagogical Science in the speciality 13.00.02 •
Theory and methods of training.-National Pedagogical University named after
M.P.Dragomanov, Kyiv,2004.

Historical aspects and scientific premises of forming national self-consciousness in youth have been considered. The necessity of using folk festivals as means of forming national self-consciousness has been substantiated; criteria and levels of its development had been defined and the level of self-consciousness of modern students has been researched.

The program and methods of experimental forming in the process of studying the course "Ukrainian folk studies" and the special course "Marketing of Ukrainian people's residence and putting into chapel its interiors" have been developed. The results of the forming experiment testify the effectiveness of research-experimental work under conditions of: student's positive cognitive motivation; profound comprehension of contents, forms and functions of national-cultural experience, which is contained in the national traditions, habits, rites and festivals; activation of apprehension and perception by the participants of a ritual symbolism of folk festival event, which has deep historical roots and produces an intensified educational influence; provision of a practical participation of students in theatrical presentations of folk festival by way of their involvement in the creative activity at all stages of organization, preparation and conducting of a festival event have been presented.

On the basis of analysis of the results of research the ways of improvement of effectiveness of educational work with youth are defined, the recommendations on involvement of students of art and pedagogical specialities in organization, preparation and conducting of festivals are given.

Key words: national volumes, national self-consciousness, art and labour activity, national-cultural experience, Ukrainian folk studies.